

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 21 augusti 1914 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen, dels ock väckt motion om ändring i nämnda lagrum.

Närvarande: herrar Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, Kjellén, Stadener *, Olof Olsson *, von Mentzer, Skarstedt, Aug. Ijunggren, Magnusson i Tunhult, Ericsson i Vallsta, Räf, Waldén, Leander, Lundström från Göteborg *, Kropp, Bogren, Sterne och Karlsson i Mo.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 134, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Propositionen nr 134.

»Förslag

till

ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ausvar, och utan särskilt arvode,

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 5 saml. 24 häft. (Nr 29.) 1

sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarenas antal icke överstiga åtta.»

Såsom motivering till den kungl. propositionen anför föredragande departementschefen i det propositionen bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden den 6 juni 1914 följande:

»Angående behandlingen av militära mål i högsta instans är i 20 § regeringsformen stadgat, att i fredstid mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola i högsta domstolen företagas och avgöras, därvid två av Konungen därtill förordnade militärpersoner av högre grad skola deltaga i målens avgörande, men att under krig därmed skall förhållas efter krigsartiklarna.

I 1798 års krigsartiklar, vilka gällde vid tiden för regeringsformens tillkomst, finnas även vissa bestämmelser meddelade rörande dylika måls behandling i högsta instans under krigstid. Dessa bestämmelser äro dock synnerligen ofullständiga och otydliga. Med anledning härav avlät Kungl. Maj:t efter högsta domstolens och statsrådets hörande redan under år 1809 proposition till riksdagen, i vilken proposition Kungl. Maj:t till riksdagens bifall framställde den förklaring av krigsartiklarna, att alla de militära förbrytelser, som under krig förövades och ifrån krigsdomstolarna antingen hemställningsvis eller genom underdåniga besvär och ansökningar underkastades Konungens nådiga prövning, skulle av Kungl. Maj:t eller dess högste befälhavare, enligt den instruktion Konungen därom meddelade, prövas och avgöras, utan tillämpning av vad för generalauditörsärendenas hanterande i fredstid jämlikt regeringsformen funnes stadgat. Denna proposition blev av riksdagen bifallen.

I enlighet härmed föreskrevs sedermera i Kungl. cirkuläret den 26 november 1812, att, då armén vore sammandragen, ärendena från de krigsdomstolar, som enligt detta cirkulär skulle inrättas vid varje division och äga lika anseende med överdomstol, skulle genom hemställning i de fall, då krigsöverdomstol enligt krigsartiklarna sådant borde iakttaga, eller genom besvär eller nådeansökning dragas under Konungens eller högsta befälhavarens prövning. Beträffande flottan stadgades genom ett Kungl. cirkulär av samma dag, att med rättegångsordningen om skeppsbord skulle förhållas på sätt i krigsartiklarna vore stadgat, så framt ej Kungl. Maj:t därom vid särskilda tillfällen annorlunda förordnade. Under 1813 och 1814 års krig uppdrogs ock, liksom tidigare skett, Konungens doms- och benädningsrätt i krigsrättsmål åt vederbörande högste befälhavare.

Genom förordningen den 11 juni 1868 om införande av de nya

krigslagarna av samma dag upphävdes såväl 1798 års krigsartiklar som Kungl. cirkulären av den 26 november 1812. I samband därmed gjordes emellertid icke någon ändring i 20 § regeringsformen. I en skrivelse av 1901 års riksdag, däri framställning gjordes om revision av krigslagstiftningen, har riksdagen erinrat därom, att i 3 § av den nu gällande förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes endast vore stadgat, att över krigshovrätt eller överkrigsrätt vore högsta domstolen, »efter vad i grundlagen stadgat är». Riksdagen anförde vidare, att då grundlagen icke innehölle något annat stadgande rörande ifrågavarande måls behandling i krigstid än det, som meddelades i 20 § regeringsformen, eller att under krig härmed förhöles efter krigsartiklarna, syntes numera härutinnan i lagstiftningen förefinnas en lucka, som borde utfyllas, eller i varje fall en otydlighet, som borde avhjälpas; och hemställde riksdagen med stöd av det anförda, att Kungl. Maj:t täcktes anbefalla, att vid den förestående revisionen av strafflagen för krigsmakten samt förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes skulle tagas under omprövning, bland annat, huruvida icke bestämmelser borde meddelas angående behandlingen av militära mål i högsta instans under krigstid.

Riksdagens nämnda skrivelse överlämnades sedermera till den kommitté, som under år 1901 tillsattes för revision av krigslagstiftningen. Kommittén anför i sitt betänkande, att man stannade i ovisshet, huru krigsrättsmålen i krigstid enligt nu gällande lag rätteligen borde behandlas. Å ena sidan kunde man nämligen säga, att då 1798 års krigsartiklar uttryckligen upphävts, den i grundlagen därtill gjorda hänvisningen måste anses förfallen, samt att vid sådant förhållande och då 1868 års förordning om krigsdomstolar och rättegången därstädes icke innehölle några särskilda föreskrifter om behandlingen av krigsrättsmål i högsta instans i krigstid, det i regeringsformen för fredstid stadgade förfarandet borde tillämpas även under krig. Men å andra sidan kunde till stöd för en motsatt mening anföras, att, då 1868 års förordning i ifrågavarande avseende hänvisade till grundlagen, samt denna fortfarande inskränkte högsta domstolens domsrätt i krigsrättsmål till fredstid och beträffande förhållandena under krig åberopade krigsartiklarna, genom 1868 års krigsagar någon rubbning ej skett i Konungens genom regeringsformen och krigsartiklarna stadgade rätt att under krig själv eller genom högste befälhavare för armé eller flotta utöva domsrätten i krigsrättsmål. En tredje mening kunde ock tänkas, nämligen den, att om 1809 års förklaring, sedan krigsartiklarna upphävts, finge anses hava förfallit, all föreskrift numera saknades, huru i förevarande avseende

skulle förfaras, alldenstund, på sätt nyss blivit nämnt, grundlagen begränsade högsta domstolens befattning med krigsrättsmålen till fredstid. Så länge kriminallag för krigsmakten stiftades av Konungen ensam, medförde emellertid en sådan brist jämförelsevis mindre olägenhet, enär Kungl. Maj:t vid förefallande behov kunde utan riksdagens hörande meddela erforderliga föreskrifter i ämnet. Vilken av dessa meningar än finge anses vara den rätta, vore det uppenbarligen nödvändigt, att den otydlighet, som i ifrågavarande avseende i lagen nu förefunnes, bleve avhjälpt.

Angående de ändringar i nu gällande lagstiftning, som med anledning härav borde komma till stånd, anför kommittén vidare: »Visserligen är sannt, att tillämpningen av det i regeringsformen för fredstid stadgade sättet för behandlingen av ifrågavarande mål även i krigstid i vissa fall kan medföra uppskov med målens behandling. Detta skäl för en avvikelse från den i allmänhet gällande ordningen i berörda avseende synes dock under de förhållanden, som numera råda, äga långt mindre betydelse än förr. Endast i sådana fall, då någon del av krigsmakten under krig befinner sig utom riket utan direkt förbindelse med hemlandet eller på sjötåg å avlägsnare farvatten eller eljest för längre tid varder avskuren från förbindelse med den ort, där högsta domstolen har sitt säte, kan någon nämnvärd olägenhet tänkas därav behöva uppkomma. Svårigheterna att åstadkomma ett ur rättssäkerhetens synpunkt tillräckligt betryggande organ för handläggningen av ifrågavarande mål i högsta instans äro emellertid uppenbarligen mycket stora, att ej säga oövervinnerliga. Den enligt 1798 års krigsartiklar och 1809 års förklaring härutinnan gällande ordning anser kommittén i nämnda avseende alldeles otillfredsställande. Icke heller på annat sätt lär under ifrågavarande förhållanden betryggande anordningar stå att vinna. Kommittén har därför stannat vid den mening, att ifrågavarande mål även i krigstid böra upptagas och avgöras av högsta domstolen i enahanda ordning, som gäller för fredstid. Om än därav i ett eller annat fall må föranledas något uppskov med ett måls slutliga avgörande, synes dock olägenheten därav icke vara så stor, att man därför bör vidtaga åtgärder, varigenom rättssäkerheten skulle äventyras.

Den ändring av nuvarande bestämmelser, som, därest kommitténs uppfattning härutinnan gillas, bliver erforderlig, skulle alltså bestå däri, att 2 mom. i regeringsformens 20 § därur skulle utgå, i sammanhang varmed 1 mom. skulle erhålla en i så måtto ändrad avfattning, som betingas därav, att däri förekommande bestämmelser ej vidare skulle

vara begränsade att allenast avse de mål, som uti *fredstid* dragas under Konungens prövning.»

I anslutning till vad kommittén sålunda anfört har av kommittén framlagts förslag till ändrad lydelse av 20 § regeringsformen.

En av kommitténs ledamöter, med vilken krigshovrätten sedermera instämt i sitt yttrande över kommittéförslaget, har i avgiven reservation anfört, att han endast biträdde förslaget under förutsättning, att en lagstiftning komme till stånd, varigenom möjlighet bereddades att i vissa fall bringa i verkställighet överkrigsrätts utslag, ehuru det icke vunnit laga kraft. Under återopande av ett utav lagutskottet vid 1809 års riksdag gjort uttalande framhåller denne ledamot, att det särskilt i en av fienden omsluten fästning, som vore avskuren från förbindelse med hemorten, vore omöjligt att med nödig skyndsamhet bestraffa begångna förbrytelser, om ej högste befälhavaren på stället antingen utrustades med den högsta domsrätten eller erhöle rätt att bringa i verkställighet den inom fästningen under angivna förhållanden sannolikt fungerande överkrigsrätts utslag, oavsett de vunnit laga kraft eller icke.

Av den nu lämnade utredningen torde framgå, att de bestämmelser 20 § regeringsformen innehåller rörande krigsrättsmåls behandling i högsta instans i krigstid äro i hög grad ofullständiga och otydliga. Jag har ej heller funnit anledning till någon erinran mot det av kommittén framlagda förslaget till förändrad lydelse av nämnda lagrum. I likhet med kommittén finner jag vidare tillräckliga skäl icke vara anförda för det av en ledamot i kommittén framställda förslaget, att i samband med den ifrågasatta ändringen i regeringsformen särskilda lagbestämmelser skulle utfärdas i syfte, att krigsöverdomstols utslag i vissa fall skall kunna verkställas utan att det vunnit laga kraft, helst, såsom nämnda ledamot även framhållit, undantag vid en sådan lagstiftning i varje fall lära böra göras för utslag, varigenom någon ådömts livets förlust. Även torde böra anmärkas, att såväl enligt gällande lag som enligt det nyligen för riksdagen framlagda förslaget till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes ständrätts utslag genast kan befordras till verkställighet av vederbörande befälhavare.»

I sammanhang med propositionen har utskottet till behandling förehåft en av herrar *Lindhagen* och *Persson* från Norrköping inom andra kammaren väckt motion, *nr 232*, däri hemställes, »att riksdagen ville såsom vilande i grundlagsenlig ordning besluta sådan ändring av 20 §

regeringsformen, att tvenne militärpersoner av högre grad icke vidare skola uti högsta domstolen deltaga i avgörandet av krigsrättsmåla.

Rörande motiveringen till motionärernas hemställan hänvisas till motionen.

Utskottets
yttrande.

Angående behandlingen av militära mål i högsta instans är i 20 § regeringsformen stadgat, att i fredstid mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola i högsta domstolen företagas och avgöras, därvid två av Konungen därtill förordnade militärpersoner av högre grad skola deltaga i målens avgörande, men att under krig därmed skall förhållas efter krigsartiklarna.

Då 1798 års krigsartiklar, vilka vid tiden för regeringsformens tillkomst voro gällande, och vilka åsyftades i dess 20 §, numera äro upphävd, råder emellertid, på sätt departementschefen närmare påvisar, tveksamhet rörande sistberörda stadgandes rätta tolkning. För att undanröja denna oklarhet samt otvetydigt fastslå, att för behandlingen av krigsrättsmål i högsta instans enahanda regler skola gälla under krigstid som i fred, föreslår Kungl. Maj:t i föreliggande proposition, att andra stycket i förevarande paragraf av regeringsformen måtte utgå, och att i samband därmed en mindre jämkning sker i första stycket av samma paragraf. Utskottet har vid granskning av propositionen ej funnit skäl till anmärkning däremot och hemställer förty om bifall till densamma.

Vad vidkommer herrar Lindhagens och Perssons motion avser denna avskaffande av bestämmelsen i 20 § regeringsformen om militära bisittare i högsta domstolen vid behandlingen av krigsrättsmål. Såsom motionärerna påpeka, är berörda yrkande en konsekvens av den av dem hävdade meningen, att dylika bisittare ej heller böra förekomma i andra instans, därom motionärerna framställt förslag i särskild motion, nr 200 i andra kammaren. Sedan detta förslag, som behandlats av lagutskottet i samband med Kungl. Maj:ts proposition, nr 57, om ny strafflag för krigsmakten samt ny lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, blivit av nämnda utskott avstyrkt och av riksdagens båda kamrar ogillat, finner sig utskottet redan av detta skäl böra hemställa om avslag å motionen.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

1:o) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag
till
ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

(Nuvarande lydelse:)

§ 20.

Uti fredstider skola de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

Under krig förhålles härmed efter krigsartiklarna.

(Föreslagen lydelse:)

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, *skola* uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

2:o) att herrar Lindhagens och Perssons från Norrköping ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 augusti 1914.

På utskottets vägnar:

SAM. CLASON.

Reservationer:

dels av herrar *K. J. Ekman, Kjellén* och *von Mentzer,*

dels av herrar *Waldén, Kropp* och *Sterne,* som ansett, att utskottets yttrande borde hava erhållit följande lydelse:

»Vid granskning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition har utskottet ej funnit skäl till annan ändring än den, att, i likhet med vad som påyrkas i herrar Lindhagens och Perssons motion, bestämmelsen i 20 § regeringsformen om militära bisittare i högsta domstolen vid behandlingen av krigsrättsmål, borde utgå.

Ehuru dylika bisittare, enligt av riksdagen fattat beslut, förekomma i andra instans, synes det dock utskottet, som om detta icke påfordrade en liknande anordning i högsta domstolen. Ty även om det kan betraktas såsom ett riktigt krav, att bedömandet av militära mål i vissa fall kunna behöva ett tillskott av speciell militär sakkunskap, så måste detta krav anses vara till alla delar fyllt, då såväl underrätt som andra instans haft dylik sakkunskap till sitt förfogande.

Någon svårighet för högsta domstolen att undvara militära bisittare vid avgörandet av krigsrättsmål kan därför ej anses föreligga, utan anser utskottet det vara önskvärt vid en reformering av ifrågasvarande paragraf, att i högsta domstolen domsrätt ej tillerkännes högre militärpersoner.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att riksdagen med anmälan om, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke till alla delar kunnat antagas, måtte, med bifall till herrar Lindhagens och Perssons i ämnet väckta motion, antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras.»